

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента
ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

підготовки бакалавра
галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні
відносини
спеціальність: С4 Психологія
освітньо-професійна програма: Психологія,
Практична психологія

Луцьк – 2025

Силабус нормативного освітнього компонента «Вікова психологія»
підготовки бакалавра, галузі знань: галузь знань С Соціальні науки,
журналістика, інформація та міжнародні відносини, спеціальності С4
Психологія за освітньо-професійними програмами: Психологія, Практична
психологія

Розробник : Гошовський Ярослав Олександрович, доктор психологічних,
професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології

Гарант ОПП «Психологія»



Мудрик А.Б.

Гарант ОПП «Практична психологія»



Грицюк І.М.

Силабус нормативного освітнього компонента «Вікова психологія»
затверджений на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол
№ 1 від 28 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри:



проф. Гошовський Я.О.

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика освітнього компонента за навчальним планом 2025 н. р.
Кількість кредитів – 6 Загальна кількість годин: 180	галузь знань С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини Спеціальність С4 Психологія Освітньо-професійної програми Психологія, Практична психологія	нормативна
		Рік підготовки – 1
		Семестр – 2
		Лекції – 30 год.
		Практичні (семінари) – 30 год.
		Лабораторні – 30 год.
		Консультації – 12 год.
		Самостійна робота – 78 год.
		Форма контролю : екзамен

II. Інформація про викладача

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології, автор 337 публікацій з проблем психології нормативного, депривованого й девіантного розвитку особистості на різних етапах онто- і соціогенезу.



Телефон : +38050 917 17 93

e-mail: Hoshovskyi.Jaroslav@vnu.edu.ua і/або Hoshovskyi66@ukr.net

Вікіпедія -

Днhttps://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D1%88%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%AF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

ORCID ID - <https://orcid.org/0000-0003-1026-386X>

Google Scholar -

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=2baZuo0AAAAJ&hl=uk>

Біобібліографічний показник -

<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/13477>

Консультації відбуваються за графіком чергувань, кожний вівторок з 14.00 до 16.00 в ауд.14. Якщо здобувачі освіти потребують додаткової консультації, то час узгоджується з викладачем заздалегідь.

Викладач веде авторський блог **«Психологічні особливості феномену різновидової депривації»** на сайті вченої ради ВНУ імені Лесі Українки, де здобувачі освіти можуть **анонімно** отримати консультацію на будь-яку тему як з психології депривації, так і з вікової психології та інших психологічних проблем.

Авторський блог - <http://hoshovskyi.blogspot.com/>

Дні занять: <https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Адреса – м. Луцьк, вул. Винниченка 30а, каб.14, 43025

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація освітнього компонента :

Освітній компонент (ОК) «Вікова психологія» є одним із ключових базових елементів формування професійної компетентності майбутніх психологів, оскільки забезпечує фундаментальні знання про закономірності, механізми та специфіку психофізичного розвитку людини впродовж онтогенезу та соціогенезу. Зміст курсу спрямований на опанування системою наукових уявлень про особливості становлення й трансформації особистості на різних етапах життєвого шляху — від пренатального розвитку до геронтопсихологічного періоду.

Вивчення курсу передбачає інтеграцію теоретичної та практичної підготовки здобувачів освіти. Опанування теоретичних засад вікової психології поєднується з дослідницькою та прикладною діяльністю на базі експериментальних майданчиків, що дозволяє студентам здобути досвід психологічної роботи з людьми різних вікових груп. Практична підготовка організовується у співпраці з широким колом освітніх і реабілітаційних інституцій, зокрема: закладами загальної середньої освіти, школами інтернатного типу, навчально-реабілітаційними центрами, дитячими будинками, освітніми установами I–IV рівнів акредитації (коледжі, університети тощо), а також на базі Волинського Акме-університету Тісна співпраця зі стейкхолдерами забезпечує можливість реалізації теоретичних компетентностей із вікової психології у площинах безпосередньої практики (докладніше див. : <https://vnu.edu.ua/uk/news/navchannya/praktika-kriteriy-istini-zustrich-psikhologiv-i-steykholderiv>; <https://vnu.edu.ua/uk/news/nauka/ekspertiza-diaagnostichnogo-skladnika-doslidno-eksperimentalnoi-diyalnosti-rezultativniy>).

Особливе значення у формуванні професійної компетентності здобувачів належить роботі в науково-дослідних лабораторіях факультету психології, зокрема у лабораторії «Психогенеза особистості», (докладніше див.: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/spilnimi-zusillyami-vidkrito-laboratoriyu-psikhogenezi-osobistosti>) що забезпечує умови для проведення емпіричних досліджень, формування навичок психологічної діагностики, інтерпретації отриманих результатів і розробки практичних рекомендацій. Такий підхід сприяє глибокому розумінню студентами вікових закономірностей розвитку особистості, інтеграції наукових знань із практичною діяльністю та формуванню компетентного фахівця, здатного працювати у сфері психологічного супроводу людини на різних етапах її життєвого шляху.

2. Пререквізити : Вивчення освітнього компонента базується на ОК загального та професійного циклів підготовки попередніх років навчання. Для оволодіння ОК здобувачі освіти потребують базових знань із «Загальної психології», «Соціальної психології», «Психофізіології».

Постреквізити : Основні положення ОК можуть бути використані при вивченні «Клінічної психології», «Психотерапії», «Спеціальної психології та методики корекційно-реабілітаційного тренінгу».

3. Мета та завдання ОК «Вікова психологія» :

Метою вивчення ОК «Вікова психологія» є ознайомлення здобувачів освіти з віковою мінливістю психіки людини упродовж онтогенезу (філо-, історіо-, соціогенезу), що допоможе їм глибше зрозуміти принципи, механізми, закономірності й особливості формування, екзистенції та розвитку людської особистості як біосоціального феномена.

Основними завданнями вивчення ОК «Вікова психологія» є:

ознайомити з понятійним апаратом, методологією та методами вікової психології;

засвоєння здобувачами освіти навчально-наукової літератури і першоджерел відповідно до тематичних ліній курсу;

сприяти оволодінню здобувачами освіти такими базовими дефініціями і положеннями вікової психології, як вікова мінливість, онто- й філогенез, соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності, психічні новоутворення вікового періоду, сензитивні періоди, нормативні вікові кризи, зони актуального й перспективного розвитку, основними віковими особливостями людини (психофізичними, когнітивними, сенсорно-перцептивними, емоційно-вольовими, конотативними) на кожному етапі її онтогенетичного становлення тощо.

ознайомити із засадничими теоріями вікового розвитку відповідно до різних психологічних напрямів, теорій, концепцій, шкіл;

засвоєння здобувачами освіти компетенцій щодо основних закономірностей, умов і специфіки вікової психогенези людини;

вивчити принципи і специфіку задіяння методів психологічної діагностики особистості на різних вікових етапах життєвого шляху;

оволодіти дослідницькими компетенціями виявляти зміст та особливості поведінки особистості на кожному конкретному відтинку онтогенезу;

оволодіти вміннями визначати систему мікро- і макрочинників, що детермінують віковий розвиток особистості;

оволодіння компетенціями психологічної допомоги людям різного віку.

3. Результати навчання (компетентності)

У процесі вивчення ОК здобувачі освіти повинні набути таких компетенцій:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Додаткові загальні компетентності:

ЗК12. Здатність до адаптивної гнучкості як властивості приймати і пристосовуватись до зміни життєвих обставин, а також знаходити компроміс у вирішенні конфліктних ситуацій.

ЗК13. Здатність дотримуватися норм суб'єктних взаємин (уважність, підтримка, схвалення, співучасть і співпереживання) та вільно обмінюватися ідеями та оцінками.

фахові компетентності :

ФК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ;

ФК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання);

ФК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел;

ФК6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження;

ФК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;

ФК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в т.ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни);

ФК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту;

ФК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики;

ФК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Додаткові фахові компетентності:

ФК12. Уміння адаптуватися до нових ситуацій та здатність до професійної мобільності;

ФК13. Здатність збирати та інтерпретувати психодіагностичну інформацію з використанням діджитал-технологій і комунікацій та обирати інструментальні засоби для вирішення професійних завдань;

ФК14. Здатність до рефлексії власної діяльності з метою визначення її ефективності;

ФК15. Здатність налагодити психологічний супровід навчання дітей з особливими потребами.

Програмовані результати навчання

- ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання;
- ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань;
- ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань;
- ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел;
- ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги;
- ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формувати аргументовані висновки;
- ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефаківців;
- ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання);
- ПР10. Формувати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника;
- ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника;
- ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності;
- ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку;
- ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога;
- ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності;

Soft Skills

1. Комунікативні навички (вміти чітко, логічно та структуровано висловлювати власні думки усно й письмово, демонструвати здатність слухати, розуміти та інтерпретувати інформацію від співрозмовника, використовувати навички аргументації та переконання під час професійного та особистісного спілкування);
2. Критичне та аналітичне мислення (вміти збирати, аналізувати й оцінювати інформацію для прийняття обґрунтованих рішень, ідентифікувати проблеми,

шукати альтернативні шляхи їх вирішення, застосовувати системне мислення під час роботи з комплексними завданнями);

3. Емоційний інтелект та саморегуляція (розпізнавати власні емоції та емоційні стани інших людей, керувати власними емоціями у стресових або конфліктних ситуаціях)

4. Робота в команді та лідерство (виявляти ініціативу та брати відповідальність за власний внесок у роботу команди, мотивувати та підтримувати колег, сприяти створенню сприятливого психологічного клімату):

5. Управління часом та самоорганізація (дотримуватися термінів виконання завдань і відповідально ставитися до зобов'язань);

6. Креативність та інноваційність (генерувати нові ідеї та підходи до вирішення завдань, шукати нестандартні рішення та експериментувати з методами роботи, розвивати здатність адаптуватися до змін і швидко знаходити ефективні стратегії дій.

7. Гнучкість та навчання протягом життя (демонструвати готовність до саморозвитку й неперервного навчання, критично оцінювати власні сильні та слабкі сторони, використовувати зворотний зв'язок для вдосконалення особистих і професійних компетентностей).

ІУ. Обсяг освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ (Сем)	Лаб.	Конс .	Сам. роб.	Форма контролю / бали
Змістовий модуль І. Загальні питання вікової психології							
Тема 1. Вікова психологія як практична галузь знань	13	2	2	4		5	Робота в групах, опитування / 2б. макс. практ.зан., 2б. макс. лаб.зан = 6б.
Тема 2. Історія становлення вікової психології	11	2	2	2		5	робота в групах / 4 б
Тема 3. Особливості психологічного обстеження осіб різного віку	13	2	2	2	2	5	опитування, робота в групах / 4 б.

Тема 4. Онтогенез психіки людини: основні поняття	9	2	2			5	Опитування, робота в групах / 2 б.
Тема 5. Вікова періодизація життєвого шляху людини	13	2	2	2	2	5	Реферати, ДС, робота в групах / 4 б.
Разом за змістовим модулем 1	59	10	10	10	4	25	20 балів
Змістовий модуль II. Психологічні особливості онтогенезу особистості							
Тема 6. Психофізіологічний розвиток дитини у пренатальному періоді та в періоді новонародженого	11	2	2	2		5	опитування, робота в групах / 4 б.
Тема 7. Психологія немовляти	9	2	2			5	робота в групах / 2 б.
Тема 8. Психологія раннього дитинства	11	2	2	2		5	Робота в групах / 4 б.
Тема 9. Психологія дошкільника (пізнього дитинства) (3-6)	13	2	2	2	2	5	опитування, робота в групах / 4 б.
Тема 10. Психологія молодшого школяра	13	2	2	2	2	5	Реферати, опитування, робота в групах / 4 б.
Тема 11. Психологія підлітка (10–15 років)	18	2	2	4	2	8	Реферати, опитування, ДС, робота в групах / 6 б.
Тема 12. Психологія старшокласника (юнацтва)	13	2	2	2	2	5	Реферати, опитування, ДС, робота в групах / 4 б.
Тема 13. Психологія ранньої дорослості (21–40 років)	11	2	2	2		5	опитування, ДС, робота в групах / 4 б.
Тема 14. Психологія середньої дорослості	11	2	2	2		5	опитування, ДС, робота в

(40–60 років)							групах / 4 б.
Тема 15. Психологія пізньої дорослості (понад 60 років)	11	2	2	2		5	реферати, ДС, робота в групах / 4б. корекційно-розвивальна програма - 6б.
Разом за змістовим модулем 2	121	20	20	20	8	48	46 б.
Усього годин	180	30	30	30	12	78	66 балів + 4 бали (додаткових). Сумарно – 70 балів
Види підсумкових робіт							
МКР							30 б
<i>Інше</i> : здобувачі освіти, які пропустили заняття, мають змогу відпрацювати їх, виконавши індивідуальні завдання, реферати, конспекти. Додатково здобувачі освіти можуть отримати у <i>неформальній освіті</i> 3 бали за підготовку статті у факультетський збірник, участь у конференціях, вебінарах, засіданнях «круглих столів» (наявність публікації, сертифікату обов'язкова), а також в <i>інформальній освіті</i> 1 бал за детальне ознайомлення з Вікі-сторінкою кафедри педагогічної та вікової психології на сайті факультету психології ВНУ імені Лесі Українки. Здобувачі освіти мають змогу друкуватися в щорічному факультетському збірнику статей і тез «Психогенеза особистості : норма і девіація», головним редактором якого є викладач ОК.							

У. Завдання для самостійного опрацювання

1. Методологічні засади вікової психології.
2. Структура, функції і завдання вікової психології.
3. Особливості розвитку вітчизняної вікової психології.
4. Традиційні та інноваційні емпіричні методи психологічного обстеження осіб різного віку.
5. Основні симптоми вікових криз особистості
6. Специфіка провідного виду діяльності на кожному етапі онтогенезу особистості.
7. Психологічні особливості новоутворень особистості в літньому віці
8. Теоретико-емпіричні засади геронтопсихології.
9. Феномен соціальної пам'яті про померлу людину
10. Геронтологічні аспекти пролонгування довгожителства

УІ. Тематика рефератів

1. Історіогенез вікової психології в загальному контексті розвитку психологічної науки.
2. Предмет і завдання вікової психології та її міжпредметні зв'язки.
3. Методи вікової психології у контексті методології вивчення проблем розвитку.
4. Методи розвивавальної роботи психолога з різновіковими й різностатевими вибірками.
5. Поняття віку та його основні структурні компоненти: біологічний, соціальний, духовний.
6. Категорія розвитку: джерела, рушійні та умови психофізичного дозрівання.
7. Передумови і механізми розвитку особистості в контексті соціального буття.
8. Онто- і соціогенез самосвідомості особистості та її структурні ланки.
9. Взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку в онтогенезі.
10. Відхилення в психічному розвитку, їх причини, характеристики: затримки психічного розвитку, розумова відсталість, обдарованість.
11. Особливості розвитку особистості в умовах різновидової депривації.
12. Загальна характеристика біогенетичних і соціогенетичних теорій психічного розвитку особистості.
13. Концепція конвергенції двох чинників (біогенетичного і соціогенетичного) дитячого розвитку.
14. Теорія соціального наuczіння в контексті вивчення онтогенезу особистості.
15. Гуманістичні теорії розвитку А. Маслоу і К. Роджерса: вікові аспекти становлення особистості.
16. Роль спадковості і середовища в психічному розвитку людини.
17. Періодизація психічного розвитку в світлі психоаналітичної теорії.
18. Періодизація психічного розвитку за Е.Еріксоном.
19. Періодизація психічного розвитку в світлі теорії Ж.Піаже.
20. Науково-психологічні погляди Л.С. Виготського на проблему психічного розвитку.
21. Психічний розвиток новонародженого та аналіз комплексу поживлення.
22. Психологія пренатальності: основні закономірності та специфіка цього етапу.
23. Основні періоди, загальні тенденції розвитку, чинники, що впливають на пренатальний розвиток.
24. Психомоторний розвиток немовляти: специфіка і провідний вид діяльності.
25. Психоемоційний розвиток в дитинстві: базові емоції та їх модифікації.
26. Соціальна ситуація розвитку немовляти.
27. Провідна діяльність в дитячому віці: традиційні та інноваційні детермінанти розвитку.
28. Психологічний аналіз кризи одного року: ключові симптоми.

29. Розвиток особистості в ранньому дитинстві: закономірності й парадокси
30. Соціальна ситуація розвитку дітей раннього віку як відображення зміни системи відносин дошкільника (відносини з дорослими, однолітками).
31. Зміни пізнавальної сфери дитини в ранньому дитинстві.
32. Егоцентризм дитячого мислення.
33. Гра як провідна діяльність дошкільника та її основні види, форми і стадії.
34. Розвиток пізнавальної сфери дошкільника.
35. Розвиток особистісної сфери в дошкільному дитинстві.
36. Особливості мислення дошкільника .
37. Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці.
38. Психологічна готовність до шкільного навчання: сутнісна характеристика і психодіагностика.
39. Криза 7 років та вступ до школи як найважливіша психосоціальна подія дитинства.
40. Психосоціальний розвиток пізнавальної сфери в молодшому шкільному віці.
41. Розвиток мотиваційно-особистісної сфери в молодшому шкільному віці.
42. Провідна діяльність молодшого шкільного віку, процес її становлення.
43. Зв'язок учбової діяльності з іншими видами діяльності молодшого школяра.
44. Особливості мислення молодшого школяра.
45. Основні психологічні новоутворення молодшого школяра.
46. Зміни соціального статусу молодшого школяра.
47. Молодші школярі «групи ризику»: проблеми профілактики та корекції.
48. Діти індиго як нагальна проблема науково-дослідницьких підходів у віковій психології.
49. Пубертатна криза і специфіка психофізіологічного розвитку підлітка.
50. Проблема переходу від молодшого шкільного віку до підліткового.
51. Розвиток особистості підлітка: проблеми, закономірності і парадокси.
52. Розвиток інтелектуальної сфери на етапі підлітковості.
53. Особливості спілкування підлітка з дорослими і однолітками.
54. Характеристика сучасної соціальної ситуації розвитку підлітка.
55. Характеристика підліткових поведінкових реакцій.
56. Основні зміни у фізичному і психомоторному розвитку підлітка.
57. Акцентуації характеру в підлітка: теоретико-емпіричний аналіз проблеми.
58. Підліткові субкультури: проблеми психолого-педагогічного вивчення та супроводу особистості.
59. Підлітковий дизонтогенез: основні чинники, закономірності й тенденції.
60. Типологія основних психосоціальних девіацій на етапі підлітковості.
61. Специфіка соціально-психологічного розвитку депривованих підлітків.
62. Адиктивна поведінка сучасних підлітків та проблеми її психокорекції.
63. Феномен юності з погляду різних психологічних теорій.
64. Інтелектуальний розвиток в юності.
65. Психосоціальний розвиток в юності.
66. Становлення сексуальності в юності.
67. Юні батьки та причини вагітності в підлітковому і юнацькому віці.
Наслідки раннього материнства і батьківства.

68. Розвиток емоційності в юності.
69. Гендерні аспекти міжособистісного спілкування в юності.
70. Основна симптоматика кризи періоду дорослішання.
71. Основні характеристики кризи середини життя.
72. Фізичний розвиток в ранній дорослості та екзистенційні домінанти цього етапу онтогенезу.
73. Психофізичний та соціальний розвиток особистості в період ранньої дорослості.
74. Вплив ЗМІ на психосоціальний і політичний розвиток дорослих.
75. Характеристика процесу самореалізації людини.
76. Сім'я і робота в ранній дорослості та вплив на них кризи середини життя.
77. Психологічні особливості дорослої людини (рання дорослість від 20 до 40 років).
78. Фізичний і когнітивний розвиток в середній дорослості: функціонально-професійний ракурс.
79. Специфіка розвитку в період середньої дорослості.
80. Основні зміни в психології дорослого, що відбуваються в період середньої дорослості (від 40 до 60 років).
81. Спадкоємність у розвитку особистості в період середньої дорослості.
82. Ставлення до сім'ї та роботи в період середньої дорослості.
83. Психофізичний і когнітивний розвиток у пізній дорослості: закономірності і специфіка.
84. Еволюційно-інфлюційні аспекти розвитку в період пізньої дорослості.
85. Особистість і старіння як геронтопсихологічна проблема.
86. Психологія смерті у вимірі життєвого шляху особистості.
87. Танатопсихологія і соціально-біологічний вік людини.
88. Психологічні етапи помирання людини: вікові, фізичні і власне психологічні аспекти.
89. Євгеніка як галузь науки про життєтворчість людини.
90. Філософсько-психологічна феноменологія людського безсмертя: гіпотези і закономірності.

УІІ. Політика оцінювання

Уся політика оцінювання базується на врахуванні ПОЛОЖЕННЯ про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки

[https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-](https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf)

[02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf](https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf)

та ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

[https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-](https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf)

[02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf](https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_%20vyznannia_rezultativ_navchannia_formalnoi.pdf)

Політика викладача щодо здобувача освіти :

- *на рівні формальної освіти* – здобувач освіти повинен отримати бали під час занять (враховуються бали за індивідуальну та групову роботу, виступи, дискусію, тренінгові заняття, реферати тощо) – макс. : 66 балів;

- на рівні неформальної освіти – виступи на науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях «круглих столів», вебінарах (наявність сертифікату) та підготовка тез/статті/статей з вікової проблематики за самостійно обраною або під керівництвом викладача темою (макс. 3 бали);

- на рівні інформальної освіти – детальне ознайомлення з Вікі-сторінкою кафедри педагогічної та вікової психології на сайті факультету психології ВНУ імені Лесі Українки (макс. 1 бал).

Сумарно : 70 балів.

УІІІ. Політика щодо академічної доброчесності

Здобувач освіти повинен дотримуватись академічної доброчесності :

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- дотримання принципів та положень :

1. Етичного кодексу психолога

<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>);

2. Кодексу академічної доброчесності у Волинському національному університеті імені Лесі Українки

https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/

Політика щодо перескладання : усі заняття здобувачі освіти відвідують згідно з розкладом навчального процесу, однак, якщо мають право на вільне відвідування, то можуть відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій або виконати письмово індивідуальні завдання (реферати, конспекти, підготовка статті тощо).

ІХ. Підсумковий контроль

Оцінювання результатів навчання за освітнім компонентом «Вікова психологія» здійснюється на основі компетентнісного підходу та передбачає комплексну діагностику сформованості знань, умінь і навичок здобувачів освіти. Підсумкова оцінка за освітній компонент визначається як алгебраїчна сума результатів модульного контролю та поточної навчальної діяльності й становить максимум 100 балів.

1. Поточна навчальна діяльність (до 70 балів)

Основна складова оцінювання формується на основі результатів поточної роботи здобувача, що передбачає:

- активну участь у практичних та лабораторних заняттях;
- виконання індивідуальних навчальних і наукових завдань;

- підготовку наукових статей та участь у науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах;
- залучення до освітніх і наукових заходів (вебінари, дискусійні клуби, професійні майстерні тощо).

Результати поточної діяльності відображають систематичність роботи, самостійність мислення та здатність інтегрувати набуті знання у практичну діяльність.

2. Модульна контрольна робота (до 30 балів)

Модульна контрольна робота (МКР) є обов'язковим компонентом підсумкового контролю засвоєння матеріалу та оцінюється максимально у 30 балів. Вона передбачає перевірку рівня розуміння базових понять і концепцій вікової психології; здатності застосовувати теоретичні знання для аналізу та інтерпретації практичних ситуацій; уміння аргументовано формулювати висновки та пропозиції.

Сумарно результати поточного оцінювання та МКР складають до 100 балів, що визначає підсумкову оцінку за курс.

3. Підсумковий іспит (до 30 балів)

Здобувачі освіти, які бажають покращити свій результат або отримали 74б. за підсумками модульного контролю, мають право скласти підсумковий іспит. Іспит оцінюється у межах 0–30 балів. У такому випадку підсумкова оцінка розраховується як сума балів за поточну навчальну діяльність та результати іспиту, тоді як оцінка за МКР не враховується.

4. Структура підсумкового іспиту

Підсумковий іспит проводиться в письмовій формі та складається з трьох питань:

1. Теоретичне питання — передбачає глибокий науковий аналіз визначеної проблеми, демонстрацію розуміння сучасних концепцій, теорій і підходів вікової психології.
2. Прикладне питання — вимагає застосування теоретичних знань для розв'язання конкретних практичних завдань, аналізу кейсів та моделювання професійних ситуацій.
3. Творче питання — орієнтоване на виявлення креативного мислення, уміння інтегрувати міждисциплінарні знання та пропонувати оригінальні підходи до вирішення складних психологічних проблем.

Такий підхід забезпечує об'єктивність і прозорість процедури контролю; відповідність результатів навчання програмним цілям; формування професійної компетентності, критичного мислення та здатності здобувачів освіти до самостійного прийняття рішень у складних психологічних ситуаціях.

Х. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання

82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

ХІ. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література :

1. Бочелюк, В. Й., & Бочелюк, Н. В. Вікова психологія та психодіагностика. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 288 с.
2. Вікова психологія: *навчальний посібник*. / Савчин М.В., Василенко Л.П.. 6-те видання, перероблене, доповнене 2024.
3. Вікова психологія. *Навчальний посібник* / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка. К. 2020.
4. Вікова психологія: конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190с.
5. Гребенюк, Л. П. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Освіта України, 2022. 312 с.
6. Кацавець Р. С. Психологія розвитку особистості: *навчальний посібник*. Київ: Алерта, 2024. 152 с.
7. Максименко, С. Д. Психологія розвитку людини: віковий аспект. Київ: Видавничий дім «Слово», 2021. 336 с.
8. Мушинська, Н. М. Вікова психологія: сучасні тенденції дослідження. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2023. 248 с.
9. Пісоцький В. П., Горянська А.М. Теоретичні питання вікової психології : *навчальний посібник* для закладів вищої освіти; 2-е вид., випр. і доповн. 2023. 232 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0058077.pdf>
10. Hoshovskyi, J., Mudrak, I., Hoshovska D., Shmarova, N., Kordunova, N., & Kulchytska, A. (2023). Economic Deprivation as a Neuropsychological Aspect of the Formation of Frustration in Potential Migrants. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 14(2), 285-302. <https://doi.org/10.18662/brain/14.2/455>
11. Jaroslav Hoshovskyi, Olena Fayerman, Iryna Nikolenko, Olena Holub, Nataliia Krupenyina, (2022). Applying Coaching Technologies in Professional Self-Development of Socionomy Specialists in Supporting Families that have Children with Special Needs *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, Vol. 13 (5). 234-247. <https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1019>

Додаткова література

1. Аханова А.В. Вікова психологія в схемах та таблицях : *метод. посібник*. Упр. освіти і науки Волин. облдержадмін., Комун. закл. вищ. освіти "Луцький пед. коледж" Волин. облради. - Київ : Патерик, 2024.
2. Власенко І. А Переживання внутрішньоособистісних конфліктів студентською молоддю в умовах війни в Україні *Габітус*, 2023. 53. 57-62. Режим доступу: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/47086/>
3. Гошовський Я. Мілітарний досвід у легенді життєвого шляху особистості. *Психогенеза особистості: норма і девіація* . Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2024. С.6 – 11.
4. Гошовський Я. Психологія переживання особистістю на різних етапах онтогенезу типових травм і девіацій війни. *Психогенеза особистості: норма і девіація*. Луцьк : ФОП Мажула Ю.М., 2025. 7–12.

5. Гошовський, Я., Гошовська, Д. *Психологічні аспекти самоакцептації дівчаток-гімназисток. Становлення особистості: персоногенетичний контекст*. Мукачево: Вид-во МДУ, 2023. С. 38–40.
6. Гошовська Д., Гошовський Я. Гіперактивність як патологічний чинник розвитку учнів підліткового віку. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. 8(54). 1140-1153.
7. Єрмаков, І. Г. Психологічні особливості розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Одеса: Астропринт, 2021. 264 с.
8. Корнієнко, І. М. Вікові особливості когнітивного розвитку дітей та підлітків. Дніпро: ДНУ ім. О. Гончара, 2022. 312 с.
9. Сидоренко, О. М. Вікові особливості емоційного розвитку дітей. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. 192 с.
10. Психологія розвитку та життєстійкості особистості: наукові студії : колективна монографія / за наук. ред. Кононової М.М. Полтава : Астроя. 2024. 552 с.

Навчально-методична література :

1. Гошовський Я. Вікова психологія і спецпрактикум з вікової психології»: методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2012. 88 с.
2. Гошовський Я. Вікова психологія: методичні рекомендації до індивідуальних завдань. Луцьк. 2013. 76 с.
3. Гошовський Я. Вікова психологія: методичні рекомендації до самостійної роботи. Луцьк. 2013. 32 с.
4. Гошовський Я. Вікова психологія: робоча програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 6.030102 Психологія. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки. 2013. 24 с.
5. Гошовський Я. Вікова психологія: програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 6.030102 Психологія. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки. 2013. 8 с.
6. Гошовський Я. Психодіагностичний інструментарій для вивчення особливостей підлітків в умовах інтернатного закладу. *Ревіталізація дітей з особливими потребами : монографія*. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2013. С.181 – 236.
7. Гошовський Я. Вікова психологія : методичні рекомендації до лабораторних занять. Луцьк, 2020. 44 с.
8. Гошовський Я. Вікова психологія : методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк. 2020. 120 с.
9. Гошовський Я.О. Вікова психологія : методичні рекомендації до самостійної роботи. Луцьк. 2020. 32 с.
10. Дьоміна Г.А. Вікова і педагогічна психологія : методичні рекомендації для практичних занять, індивідуально-самостійної роботи, модульного контролю знань студентів. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 52 с.

- 11.Revel for Development Across the Life Span, Global Edition (9th edition) / Robert S. Feldman. 2022. Ключовий підручник з розвитку протягом життя.
- 12.Development Through the Lifespan (7th Edition) / Laura E. Berk. 2022. Повне охоплення стадій розвитку від народження до старості.
- 13.Development Through Life: A Psychosocial Approach (13th Edition) / Barbara M. Newman, Philip R. Newman. 2022. Психосоціальний підхід до розвитку, акцент на сімейні та культурні аспекти.
- 14.Developmental Psychology: Infancy and Childhood (5th Canadian Edition) / Shaffer, Kipp, Wood, Willoughby. 2022. Зосереджено на інфантильному та дитячому періодах.
- 15.Developmental Psychology (3rd edition) / Rachel Gillibrand, Virginia Lam, Victoria L. O'Donnell. 2025. Нове видання з оновленими дослідженнями і клінічними кейсами.

Інтернет-ресурси :

Наукова періодика України — <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/334> —.

Електронні підручники онлайн «Педагогіка і психологія» —

Вісник психології і соціальної педагогіки — <http://psych.kiev.ua/nmareferats/fla-refers/lang-1/referat-109/referatpart-4/index.html> —.

БД Освіта. ua. — <http://osvita.ua/school/psychology>.

<http://psychology-online.net/>

https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/poradi-psiologa/poradi-dityachogo-psiologa-svitlani-rozj?fbclid=IwAR0E1KVVMGx2pMr0OtHhynrbwGMf6ULMm7qfhytALVxbjMM4kuQ8Vtf9Rtohttps://rada.info/upload/users_files/41765931/b990b25a7ad8f4521f50623a0d7e50c4.pdf

<http://giavnyk.com.ua> — сайт видавництва «Главник».

www.nbuv.gov.ua — веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського.

http://lib.prometey.org/?sub_id=34

Психологія розвитку (1 курс, 1р ВО, ПБУ, очна) / Університетські студії [Електронний навчальний курс]. — Режим доступу:

<https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=9709>

(Сертифіковано / Пролонговано, Наказ № 843 від 25.12.2023)

Метабібліографія бібліотеки Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018 р. [Електронний ресурс]: покажч. бібліогр. посіб. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека ; уклад. Л. Дейнека. Електрон. текст. дані. Луцьк, 2019. 99 назв

(Примітка : здобувачам освіти можна і потрібно користуватися метабібліографічними покажчиками й інших років)

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15825/1/meta_2018.pdf

Для забезпечення траєкторії поглибленого науково-дослідного розвитку:

Список деяких авторефератів та дисертацій, дотичних до тематики освітнього компоненту, захищених в українській психологічній науці

(за останні роки) <http://psychology-naes-ua.institute/info/160/?page=1> :

1. Зброжик Є.В. Психоемоційні стани матерів з передчасними пологами як чинник постнатальних діадних стосунків. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.04 – медична психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
2. Крива Н. Л. Особливості прояву довіри дитини старшого дошкільного віку до соціального оточення. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
3. Максимов М.В. Психологія розвитку рефлексивних вмінь особистості у молодшому шкільному віці. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
4. Мельник О. В. Вікові особливості адаптації учасників бойових дій. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2019.
5. Могиляста С.М. Психолого-педагогічні засоби розвитку емоційного інтелекту старшокласників. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
6. Мушкевич М. І. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020.
7. Підлісна С.В. Інтерактивне навчання як чинник розвитку молодшого школяра. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2021.
8. Хомич І. С. Особистісні детермінанти розвитку суспільно значущої поведінки молодших школярів. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2021.
9. Штих І.І. Спрямованість особистості як чинник розвитку психічних станів учнів загальноосвітніх шкіл. автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна психологія та вікова психологія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ, 2020.
10. Михальська С.А. Психологія мовленнєвої поведінки дитини 5-7 років життя. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних

наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Інститут психології імені Г.С. Костюка Національна академія педагогічних наук України, Київ, 2020.

Відео-ресурси :

1. «Життя перед життям» (соматичний і психічний пренатальний розвиток).
Науково-популярний фільм з використанням 3D-технологій.
Виробництво:
France 2, Transparences Productions, 17 Juin Media. 2004 р.
2. «Ембріональний розвиток». Науково-популярний фільм з використанням 3D-технологій. Виробництво: Pioneer Film and TV Productions Limited for National Geographic Channel. 2010 р.
3. «Розвиток сприймання». Документальний цикл «Людське дитя». Науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.
4. «Розвиток рухової активності». Документальний цикл «Людське дитя». Науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.
5. «Мовний розвиток». Документальний цикл «Людське дитя». Науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.
6. «Розвиток емоцій і темпераменту». Документальний цикл «Людське дитя». науково-популярний фільм. Виробництво: Baby Vision inc. 2003 р.
7. «Дитячі істерики і капризи». Навчальний фільм. Автор і ведуча: дитячий психолог Sanita Aispure. Латвія, 2008 р.
8. «Абетка привчання малюка до туалету». Навчальний фільм. Автор і ведуча : дитячий психолог: Inga Adamsone. Латвія, 2008 р.
9. «Тіло людини» (8 фільмів). Науково-популярний фільм з використанням 3D-технологій. Виробництво: BBC. 2008 р.
10. «Пренатальний період» (10 мініфільмів). Фільмотека кафедри педагогічної та вікової психології ВНУ імені Лесі Українки (факультет психології, к.14, ст. лаборант Собко В.Г.).